

Annemijn Pasman

fonQ, Utrecht

Contact: annemijnpasman@hotmail.com

Een kijkje in de keuken: taalvaardigheidsondersteuning in het hoger onderwijs

1. Inleiding

Tijdens mijn opleiding Communicatie aan de Universiteit Utrecht telde correct taalgebruik regelmatig – maar niet altijd – mee bij schrijfoopdrachten. Dat was soms even zweten, want elke foute spatie of komma kostte me punten. Ondertussen hoorde ik over opleidingen waar studenten papers vol spelfouten inwisselden voor voldoende. Hoe kan dat zo verschillen? Ik had er niet aan gedacht om dat nader te onderzoeken,

totdat de kans zich voordeed tijdens mijn masteropleiding. Inmiddels was het adviesrapport *Vaart met taalvaardigheid* (2015) van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (RNTL) gepubliceerd, dat taalvaardigheid opnieuw op de politieke agenda zette. Mijn toenmalige begeleider, prof. dr. Leo Lentz, spoorde mij daarom aan om taalvaardigheid in het hoger onderwijs te onderzoeken. Hierbij hanteerde ik de hoofdvraag: in hoeverre ondersteunen instellingen voor hoger onderwijs de taalvaardigheid van hun studenten met behulp van *e-learning*?

Het literatuuronderzoek van Herelixka & Verhulst (2014) en het rapport van de RNTL (2015) vormden deels de aanleiding voor deze onderzoeksvraag. Er bleek immers weinig onderzoek te zijn gedaan naar taalvaardigheid in het hoger onderwijs. De aandacht voor het onderwerp groeit wel, maar er is nog veel onduidelijkheid over wat instellingen precies doen aan toetsing en remediëring (RNTL 2015). Veel vragen zijn op dit moment nog onbeantwoord. Daarnaast wordt in literatuuronderzoek de mogelijke toepassing van *e-learning* voor taalvaardigheid besproken. Dit lijkt immers de potentie te hebben om tweedetaalverwerwers te helpen met hun taalvaardigheid, omwille van de veelzijdigheid van de oefeningen (Coryell & Chulp 2008). Er is echter nog maar weinig onderzoek gedaan naar de effecten van *e-learning* bij moedertaalsprekers.

2. Methode

Mijn onderzoek betrof een kwalitatief onderzoek, waarvoor ik 31 contactpersonen heb geïnterviewd die op dat moment betrokken waren bij de ontwikkeling van taalvaardigheid of van academische vaardigheden van hun studenten. Ze werkten bij de opleidingen Rechten, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Toegepaste Psychologie, Psychologie (wo) en Rechten (wo) bij acht verschillende Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs. De interviews heb ik vervolgens geanalyseerd volgens een analyse-schema met centrale termen rondom de thema's 'taalproblemen', 'taalambities', 'aanpak van taalondersteuning', 'taalbeleid', '*e-learning*' en 'knelpunten bij ondersteuning'. Uit deze analyse konden diverse conclusies getrokken worden.

3. Conclusies

3.1 *E-learning* in het hoger onderwijs

Instellingen voor hoger onderwijs blijken vaak geen *e-learning*modules te kennen die aan hun behoeften kunnen voldoen of weten niet hoe *e-learning* hen kan helpen. Nog geen handvol opleidingen werkt met een vorm van *e-learning*. De bestaande modules zijn voornamelijk bedoeld om deficiënties weg te werken en om de student naar een instapniveau te helpen. Sommige docenten sturen hun studenten ook door naar web-

sites met tips of verwijzen hen naar eigen digitale leeromgevingen waar studenten met oefeningen en video's aan de slag kunnen. Studenten kunnen dan oneindig oefenen, zonder dat dit het curriculum beïnvloedt.

Als opleidingen *e-learning* inzetten, dan doen zij dat eerder voor basistaalvaardigheden dan voor complexere taalvaardigheden. Met name 'spelling' en 'grammatica' komen terug in *e-learning*, zoals bij het *e-learning*-programma 'Hogeschooltaal'. De instellingen bieden voor andere schrijfvaardigheden weinig ondersteuning aan. Instellingen zien wel mogelijkheden in *blended learning* voor schrijfvaardigheden zoals 'formuleren' en 'structureren'.

3.2 Aanpak van de ondersteuning

Een groot aantal instellingen biedt schrijfvaardigheidsondersteuning aan. Vaak zijn dat instellingsbrede cursussen. De verantwoordelijkheid voor de aanpak wordt vooral bij de student neergelegd, hoewel sommige instellingen steeds meer gaan inzien dat studenten hun problemen niet zelfstandig kunnen verhelpen. Verschillende opleidingen hebben taalvakken of vakken voor academische vaardigheden, waarbij 'onderzoeksrapportage' centraal staat. Deze vakken zijn vooral in het eerste studiejaar terug te vinden. Daarna wordt ervan uitgegaan dat studenten weten wat van hen verwacht wordt. De voornaamste manier om taalproblemen aan te pakken, is via feedback op schrijfofdrachten. De opleidingen proberen studenten zo bewust te maken van hun eigen niveau van taalvaardigheid.

3.3 Ambities voor taalvaardigheidsondersteuning

De onderwijsinstellingen verschillen in hun ambities. Sommige opleidingen hebben de ambitie om meer met taal te doen in hun onderwijs. Dat blijkt vaker het geval te zijn bij de opleidingen Rechten dan bij de opleidingen Psychologie. Opleidingen die al een bepaalde vorm van ondersteuning aanbieden, streven vaak ook naar verdere integratie van taal in het onderwijs. Dat willen ze realiseren door middel van consistente feedback op schrijfproducten, door een schrijfleerlijn of door taalontwikkeland lesgeven. Bovendien willen ze meer aandacht besteden aan 'formuleren' en 'structureren' – naast aan 'spelling' en 'grammatica'. Andere instellingen hebben die ambities niet of minder. Zij willen ook betere feedback geven, maar hopen vooral dat hun studenten meer initiatief nemen om zelfstandig aan de slag te gaan met die feedback.

3.4 Knelpunten bij de ondersteuning

In het hoger onderwijs is een grote behoefte aan richtlijnen voor de beoordeling van taalvaardigheid. De beoordeling en toetsing ervan lijkt op dit moment immers het grootste knelpunt: docenten weten nog niet goed wat een student op welk niveau

moet kunnen, hoe een opleiding dat niveau moet beoordelen en naar welk eindniveau een student toewerkt. Studenten lijken daarnaast niet gemotiveerd om met feedback of met extra taal oefeningen aan de slag te gaan. Ze worden dan ook weinig geconfronteerd met hun taalproblemen en met de consequenties daarvan.

Instellingen willen daarnaast zo weinig mogelijk extracurriculaire ondersteuning aanbieden om te voorkomen dat ze studenten met taalproblemen extra zouden belasten. De instellingen zijn ook terughoudend omdat ze, naar hun gevoel, opgescheept zitten met een probleem uit het voortgezet onderwijs. Het opleidingsmanagement lijkt daarom minder snel bereid om geld of ruimte vrij te maken in het onderwijs voor (de ontwikkeling van) ondersteuning in taalvaardigheid.

3.5 Verschillen tussen hogescholen en universiteiten

Uit het onderzoek blijkt ten slotte dat de hogescholen een schoolser aanpak hanteren dan de universiteiten. Hogescholen bieden meer ondersteuning aan en nemen meer verantwoordelijkheid voor de taalproblemen van hun studenten dan universiteiten. Zo grijpen hogescholen de propedeusefase vaak aan als reparatiejaar. Sommige hbo-opleidingen hebben bovendien een taalbeleid, terwijl geen enkele universitaire opleiding dat op dit moment heeft. Hogescholen lijken daarom een stap dichterbij structurele aandacht voor taal dan universiteiten.

Universiteiten besteden daarentegen wel veel aandacht aan onderzoeksvaardigheden. Studenten krijgen in het wo namelijk wel ondersteuning bij het schrijven van een onderzoeksrapport. Hogescholen bieden daarin weer minder onderwijs of ondersteuning aan. Het blijkt soms nog moeilijk om onderzoeksvaardigheden een volwaardige plek te geven in het curriculum.

4. Advies aan instellingen voor hoger onderwijs

Instellingen voor hoger onderwijs lijken moeite te hebben om problemen met taalvaardigheid aan te pakken. Op basis van dit onderzoek heb ik daarom verschillende aanbevelingen geformuleerd voor het hoger onderwijs.

- *Overweeg het belang van taalvaardigheid voor de eigen opleidingen.* Taalvaardigheid is een belangrijk gereedschap voor studenten. Het helpt hen niet alleen om hun studie te halen, maar ook in hun latere beroep. Dat geldt voor elk beroep dat volgt op het hoger onderwijs en niet alleen voor neerlandici of communicatiespecialisten.

- *Bied enkel gerichte taalvaardigheidsondersteuning aan.*

Instellingen voor hoger onderwijs moeten tijd vrij durven maken, zodat een coördinator of een team onderzoek kan doen naar de behoeften op het vlak van taalvaardigheid in een opleiding. Vervolgens kunnen deze verantwoordelijken ondersteuning ontwikkelen of inkopen die aansluit bij deze behoeften. Zo verspillen instellingen en opleidingen geen tijd of geld aan ondersteuning die niet aan de behoeften voldoet.

- *Help studenten ook op weg met spelling en grammatica.*

Spel- en grammaticafouten veroorzaken veel frustratie bij docenten. Negeer dergelijke problemen daarom niet, maar help studenten op weg. Het is begrijpelijk dat instellingen voor hoger onderwijs dit niet zien als onderdeel van hun onderwijs. Overweeg in dat geval om studenten de mogelijkheid te bieden om buiten het onderwijs te oefenen. Maak dat eventueel verplicht als onderdeel van de tutorbegeleiding.

- *Onderzoek specifieke taalbehoeften en de motivatie van studenten.*

Neem wensen vanuit de opleiding mee in de ontwikkeling, maar betrek ook studenten bij de ontwikkeling van taalvaardigheidsondersteuning. Dat kunnen studenten zijn die een affiniteit hebben met taal – die kunnen zich inzetten als schrijfcoach of bijlesstudent – of studenten die moeite hebben met taal – zij representeren immers de groep die van de ondersteuning gebruik moet gaan maken.

- *Ga in gesprek met andere onderwijsinstellingen of opleidingen.*

Veel instellingen zijn ervan overtuigd dat de problemen met schrijfvaardigheid in het hoger onderwijs hun oorsprong vinden in het middelbaar onderwijs. Ik adviseer in dat geval dat instellingen voor hoger onderwijs in gesprek gaan met middelbare scholen en mbo-instellingen. Deze instellingen kunnen hun onderwijs dan beter op elkaar aansluiten.

Instellingen voor hoger onderwijs en opleidingen doen er ook goed aan om onderling met elkaar in gesprek te gaan. Instellingen of opleidingen kunnen samen taalcompetenties of taalvaardigheidsondersteuning ontwerpen of elkaar inspireren op dat gebied. Zo komt er meer eenheid in het hoger onderwijs. Daarnaast hoeft niet iedereen opnieuw het wiel uit te vinden en blijft onnodige tijdsinvestering en moeite de betrokkenen bespaard.

Referenties

Herlixka, C. & S. Verhulst (2014). *Nederlands in het hoger onderwijs. Een verkennende literatuurstudie naar taalvaardigheid en taalbeleid*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

3. Hoger onderwijs

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (2015). *Vaart met taalvaardigheid. Nederlands in het hoger onderwijs*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.